

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ดินแดนภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามอาณาจักรล้านนา ประกอบด้วย 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน และ แม่ฮ่องสอน มีผู้คนหลายชาติพันธุ์ประกอบด้วย ไทยวน ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทยอง ไทจีนรวมถึงไทภูเขาอีกหลายเผ่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพระเจ้ากาวิละได้รวบรวมผู้คนจากเมืองต่างๆ มาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่นๆ อีกหลายเมือง ซึ่งเรียกว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” กลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาสมัยนี้หลายกลุ่มเป็นช่างฝีมือสาขาต่าง ๆ พวกเขาได้นำความรู้ด้านช่างและศิลปะเข้ามาประกอบอาชีพด้วย เช่น ช่างทำเครื่องเงิน ซ้า หล่อ ช่างฉ่อง ฯลฯ เป็นต้น ชาวล้านนาคำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีภาษา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อที่เข้มแข็งผูกพันกับธรรมชาติ ทำให้ภาคเหนือเป็นดินแดนแห่งเสน่ห์ มีงานศิลปหัตถกรรม ศิลปกรรม วรรณกรรม ที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ขึ้นอย่างสวยงาม สะท้อนถึงภูมิปัญญาของคนล้านนา บ่งบอกคุณค่า ในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน (วิไลกษณ์ ศรีป่าซาง, 2547:8)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับการยอมรับ ด้านศิลปหัตถกรรม ด้านต่างๆ มาตั้งแต่อดีต ดังปรากฏมีกลุ่มช่างศิลปหัตถกรรมผลิตงานพื้นบ้านแต่ละประเภท แยกตามลักษณะงานช่างไว้ 8 ประเภท กลุ่มช่างศิลป์เหล่านี้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ดังนี้ 1) ช่างเงินอาศัยอยู่บริเวณหมู่บ้านวัวลาย ถนนวัวลาย นอกกำแพงเมืองทิศใต้ของประตูเชียงใหม่ ตำบลหายยา 2) ช่างเงิน อาศัยอยู่บริเวณหมู่บ้านเงินใกล้กับวัดนันตาราม ถนนนันตาราม และบ้านวัวลาย ตำบลหายยา 3) ช่างฉ่อง อยู่บริเวณถนนกำแพงดินด้านทิศตะวันออก ตำบลช้างคลาน 4) ช่างแต้ม อาศัยอยู่บริเวณถนนพระปกเกล้า ใกล้วัดเจดีย์หลวง และบางชุมชนอาศัยอยู่ที่ถนนสามล้านใกล้ประตูสวนปรุง ตำบลพระสิงห์ 5) ช่างหล่ออาศัย อยู่บริเวณถนนช่างหล่อ นอกกำแพงเมืองด้านประตูสวนปรุง ตำบลหายยา 6) ช่างเปี๊ยะหรือช่างทำเปี๊ยะ อาศัยอยู่บริเวณวัดพุกเกีย ถนนทิพย์เนตรใกล้ประตูหายยา ตำบลหายยา 7) ช่างทำหงส์ อาศัยอยู่บริเวณถนนสามล้านใกล้ประตูสวนปรุง ตำบลพระสิงห์และ

8) ช่างเคียน อาศัยอยู่บริเวณถนนห้วยแก้วใกล้กับคลองชลประทาน ตำบลช้างเผือก (มณฑล เชียงสะอาด, 2539:87)

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2539 : 41-43) กล่าวว่า ช่างพื้นบ้านเหล่านี้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในการสร้างศิลปหัตถกรรม ทำให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมประเภทต่างๆ หากปราศจากช่างเสียแล้วก็คงไม่มีงานศิลปหัตถกรรมให้เราได้ชื่นชมและใช้สอยอยู่ทุกวันนี้ จังหวัดเชียงใหม่ยังเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับการยกย่องในเรื่อง ศิลปหัตถกรรมเครื่องเงินจนเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ว่ามีลวดลายและ รูปแบบ ที่โดดเด่นสวยงาม เนื้อเงินที่มีคุณภาพ ทั้งภาชนะเครื่องใช้ เครื่องประดับ ที่ช่างทำเครื่องเงินได้ผลิตขึ้น เป็นงานศิลปะ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และจำหน่ายเป็นอาชีพ

ศิลปหัตถกรรมเครื่องเงินในจังหวัดเชียงใหม่ มีหลากหลายรูปแบบทั้งภาชนะ ถึงของเครื่องใช้ เช่น พาน ชัน หรือสลุณ ถาด เขียนหมาก ตลับ กระเป๋ารวมไปถึง เครื่องประดับแต่ละประเภท สลักลวดลาย เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวมีคุณค่าอันเกิดจากความสวยงามของเนื้อเงินผสมผสานกับความตั้งใจของช่าง เกิดเป็นงานศิลปหัตถกรรมเครื่องเงินที่สวยงาม เปี่ยมคุณค่า ทุกครัวเรือนจึงมีเครื่องเงินใช้กันหลากหลายแทบทุกบ้าน เนื้อเงินที่นำมาผลิตเครื่องใช้ เครื่องประดับเกือบทั้งหมดได้มาจากประเทศ พม่า จีน ลาว (แน่นน้อย ปัญจพรรค, 2534 : 5-9)

เครื่องเงินเชียงใหม่ มีลวดลายรูปทรงลักษณะเด่นอยู่ 2 วิธี การแกะลายสองด้าน โดยการแกะสลักลาย จากด้านในให้ไปตามโครงร่างรอบนอกของลายก่อน แล้วตีกลับจากด้านนอกเป็นรายละเอียดอีกครั้ง สำหรับรูปแบบเครื่องเงินของชาวล้านนาเน้นที่ความเรียบง่าย มีลวดลายธรรมชาติมาเป็นส่วนประกอบ ลวดลายที่นิยมทำคือ ลายขาคอก ลายสิบสองนักษัตร (แต่ปัจจุบันเป็นรูปช้างไม่ใช่หมู) ลายดอกกระถิน ลายดอกทานตะวัน ลายตะขบปะดะ ลายนกยูง ลายดอกหมาก หรือลายเส้น ลายเครือเถา ซึ่งชาวล้านนามีความเชื่อว่าดอกไม้ และธรรมชาติเป็นของสูงควรแก่การบูชาเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต (แน่นน้อย ปัญจพรรค, 2534 : 6-9)

การส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ของบรรพบุรุษเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะทำให้เกิดความภูมิใจในสืบทอดไป และการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านก็ไม่ใช่ว่าเรื่องซับซ้อนเกินความสามารถของคนไทยที่จะเรียนรู้ได้ ดังพระราชดำรัสพระราชทานของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ที่ว่าคนไทยมีสายเลือดของช่างฝีมือทุกคนไม่ว่าจะเป็นชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน พ่อค้าหรืออาชีพใดอยู่สารทิศใด คนไทยมีความละเอียดอ่อน และไวต่อการรับศิลปะทุกชนิด ขอเพียงให้เขามีโอกาสได้เรียนรู้และฝึกฝน (สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ, 2548:15-16)

การสืบทอดความรู้เรื่อง เครื่องเงินเชียงใหม่ในปัจจุบันรวมถึงการถ่ายทอดความรู้ทักษะการทำเครื่องเงิน มีอยู่ไม่มาก การสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าว ยังเป็นการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ

ผู้ถ่ายทอด หากไม่มีผู้สืบทอดความรู้ก็จะสูญหายไปกับช่างฝีมือ ความรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านเชียงใหม่ เรื่องเครื่องเงินจึงมีความสำคัญ ควรค่าต่อการอนุรักษ์สืบทอด แต่วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านดั้งเดิม อาจเป็นเรื่องยุ่งยากสำหรับคนในยุคปัจจุบัน ดังนั้นหากได้มีการใช้สื่อมัลติมีเดีย ที่ผสมผสานเนื้อหาข้อมูล ภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว และเสียงประกอบที่ทันสมัย เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในเรื่องเครื่องเงินนี้ให้คงอยู่ ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาจะไม่สูญหาย อีกทั้งยังจะเป็นแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ ทำให้มีการสืบสาน ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น (สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาและวัฒนธรรม, 2453:106-169)

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสร้างชุดการเรียนการสอน เรื่องเครื่องเงินในรูปแบบของ สื่อมัลติมีเดีย CD-ROM ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และกรรมวิธีการทำเครื่องเงิน ทั้งภาพและเสียง อีกทั้งยังมีสีสันที่ดึงดูดความสนใจ สามารถแสดงตัวอย่างได้เหมือนจริง โดยหวังว่า ผู้เรียนจะมีความรู้ความเข้าใจ ในขั้นตอนกระบวนการทำเครื่องเงิน ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้เกิดความรัก และความภาคภูมิใจในศิลปหัตถกรรม การทำเครื่องเงิน เกิดการสืบทอดมิให้สูญหายไปกับกาลเวลา อันเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ทรงคุณค่าให้คงอยู่ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนการสอน เรื่องการทำเครื่องเงินในรูปแบบมัลติมีเดีย CD-ROM
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของผู้เรียนจากการเรียนด้วยสื่อมัลติมีเดีย เรื่องการทำเครื่องเงิน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ใช้ประกอบการเรียนการสอน เรื่องการทำเครื่องเงินในรูปแบบมัลติมีเดีย CD-ROM
2. ใช้อุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการทำเครื่องเงินไปยังคนรุ่นใหม่

สมมุติฐานการวิจัย

1. นักศึกษาที่เรียนด้วย สื่อการเรียนการสอน เรื่องการทำเครื่องเงินในรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย มีคะแนนผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 คณะออกแบบอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ภาควิชาเทคโนโลยีการพิมพ์ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 515 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือก กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาเทคโนโลยีการพิมพ์ และอัญมณี คณะออกแบบอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ภาควิชาเทคโนโลยีการพิมพ์ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาศิลปเครื่องประดับ ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมเครื่องเงิน จำนวน 25 คน

2. ขอบเขตของเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ ของการเรียนของผู้เรียนจากการใช้สื่อมัลติมีเดีย เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการทำเครื่องเงิน ในจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยเนื้อหาดังนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาของงานหัตถกรรมเครื่องเงิน

2.2 วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตเครื่องเงิน

2.3 กระบวนการ ขั้นตอนการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องเงิน

2.4 กระบวนการ ทำความสะอาดและ บำรุงรักษาเครื่องเงิน

3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรต้น

3.1.1 ตัวแปรต้น คือ การเรียนโดยใช้สื่อการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทำเครื่องเงินในจังหวัดเชียงใหม่

3.2 ตัวแปรตาม

3.2.1 ตัวแปรตาม คือคะแนนผลสัมฤทธิ์จากการเรียน โดยใช้สื่อการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อมัลติมีเดียเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทำเครื่องเงินในจังหวัดเชียงใหม่

4. ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ในการทดลองสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

5. ขอบเขตด้านเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาตลอดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากสื่อมัลติมีเดียของกลุ่มตัวอย่าง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สื่อมัลติมีเดีย หมายถึง ระบบการสื่อสารข้อมูลข่าวสารประกอบด้วยเสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว การเชื่อมโยงแบบปฏิกิริยาโต้ตอบและวีดิทัศน์ โดยที่องค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญ ต่อระบบการสื่อสารผ่านสื่อมัลติมีเดีย

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากการสังสรรค์ประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรับ ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตคนไทย ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย

3. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ หมายถึง วิธีการสอนหรือบอกความรู้ให้เข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้เรียนรู้ทักษะ สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

4. เครื่องเงิน หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ที่ทำด้วยเงิน เช่น เครื่องประดับ ได้แก่ สร้อยคอ แหวนต่างหู กำไล สร้อยข้อมือ เครื่องรูปพรรณและภาชนะต่างๆ ได้แก่ พาน ขัน ตลับ ชองพลู กระป๋อง

5. ช่างเครื่องเงิน หมายถึง บุคคลผู้ชำนาญ หรือผู้มีความรู้ ทักษะฝีมือ ประสิทธิภาพ ในการขึ้นรูป และสลักลวดลายสิ่ง ของเครื่องใช้ประเภทเครื่องเงิน เช่น ถาด ขัน สลึง พาน หม้อ แจกัน คนโท ถ้วย ตลับ เครื่องประดับ เช่น สร้อยคอ สร้อยแขน แหวน กำไล ด้วยโลหะเงิน

6. ประสิทธิภาพสื่อมัลติมีเดีย หมายถึง ผลการเรียนรู้ของนักศึกษาโดยใช้บทเรียน สื่อมัลติมีเดีย เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการทำเครื่องเงินในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้เรียนได้ศึกษาแล้วทำให้เกิดผลการเรียนรู้ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ 80/80

80 ตัวแรก หมายถึง ร้อยละของค่าเฉลี่ยของผู้เรียนที่ทำแบบทดสอบก่อนเรียน

80 ตัวหลัง หมายถึง ร้อยละของค่าเฉลี่ยของผู้เรียนหลังทำแบบทดสอบบทเรียน สื่อมัลติมีเดีย เพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการทำเครื่องเงินในจังหวัดเชียงใหม่

7. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ ความจำ และความเข้าใจของนักศึกษา
ที่ได้เรียนรู้เนื้อหา จากสื่อมัลติมีเดียเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการทำเครื่องเงิน
ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งวัดได้จากการทำแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
ก่อนเรียน และหลังเรียน และตรวจวัดคุณภาพแล้ว

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่